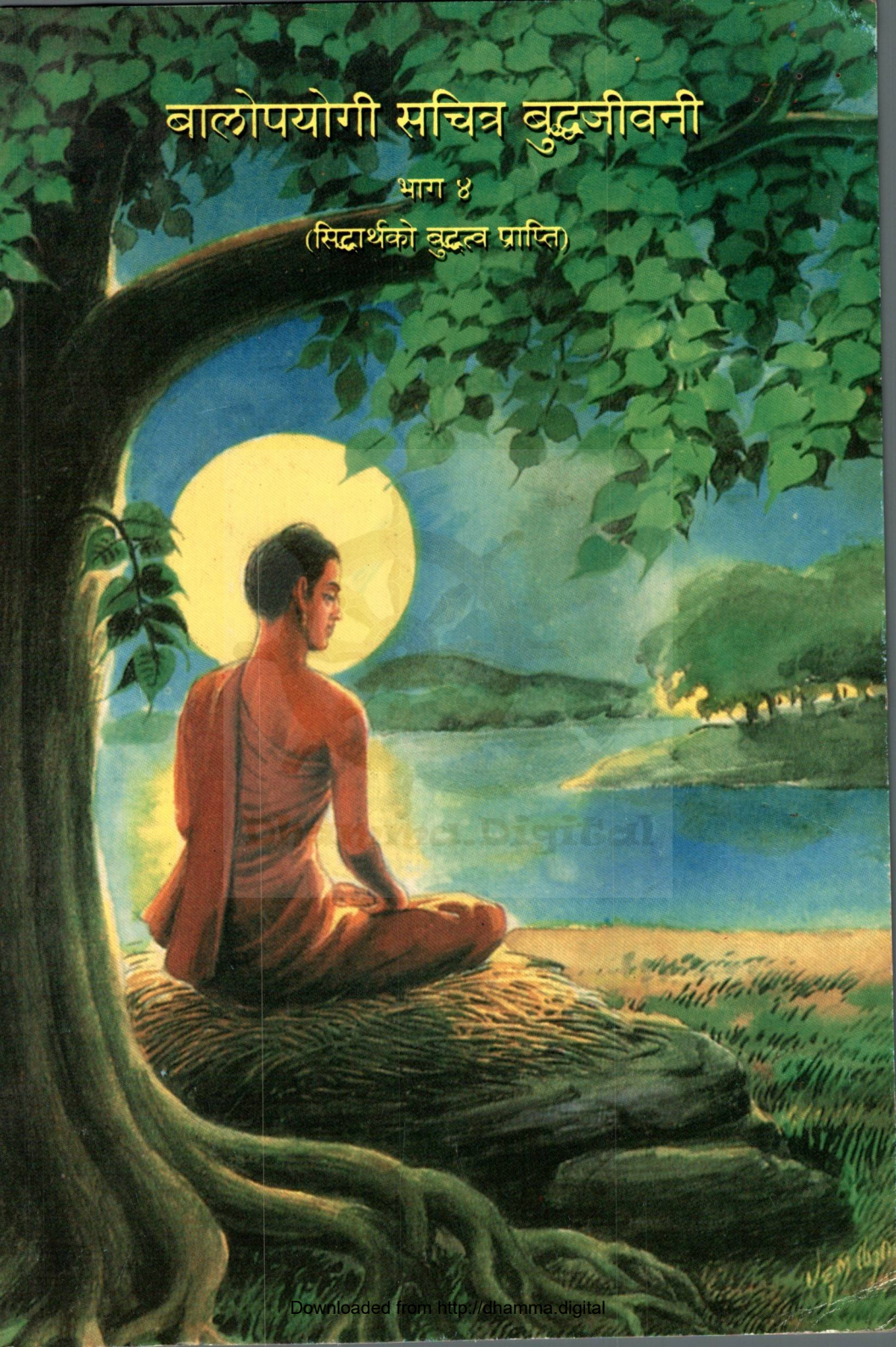

बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी

भाग ४

(सिद्धार्थको बुद्धत्व प्राप्ति)

बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी
(भाग ४)

लेखक :

बुद्धदास भिक्खु

भावानुवादक :

भिक्षु विपस्सी धम्मरामो

PUBLISHER:
VONGVANIJ GROUP
12/FL VONGVANIJ-B BUILDING
100/93-94 RAMA IX ROAD
HUAYKHWANG, BANGKOK-103010
THAILND.

प्रथम संस्करण : ५,००० प्रति, ईसवी सन् १९९६

सम्पर्क :

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर

श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर

काठमाडौं, नेपाल।

फोन न. २१६-८३६

चित्र :

पयुत् डाउक्रचाड

Printed at Mahaculalongkorn Rajavidyalaya Press
Wat Mahadhatu, Thaphrachan, Phranakorn
Bangkok-10200, THAILAND.

Printed by :

MAHACHULALONGKORNRAJVIDYALAYA

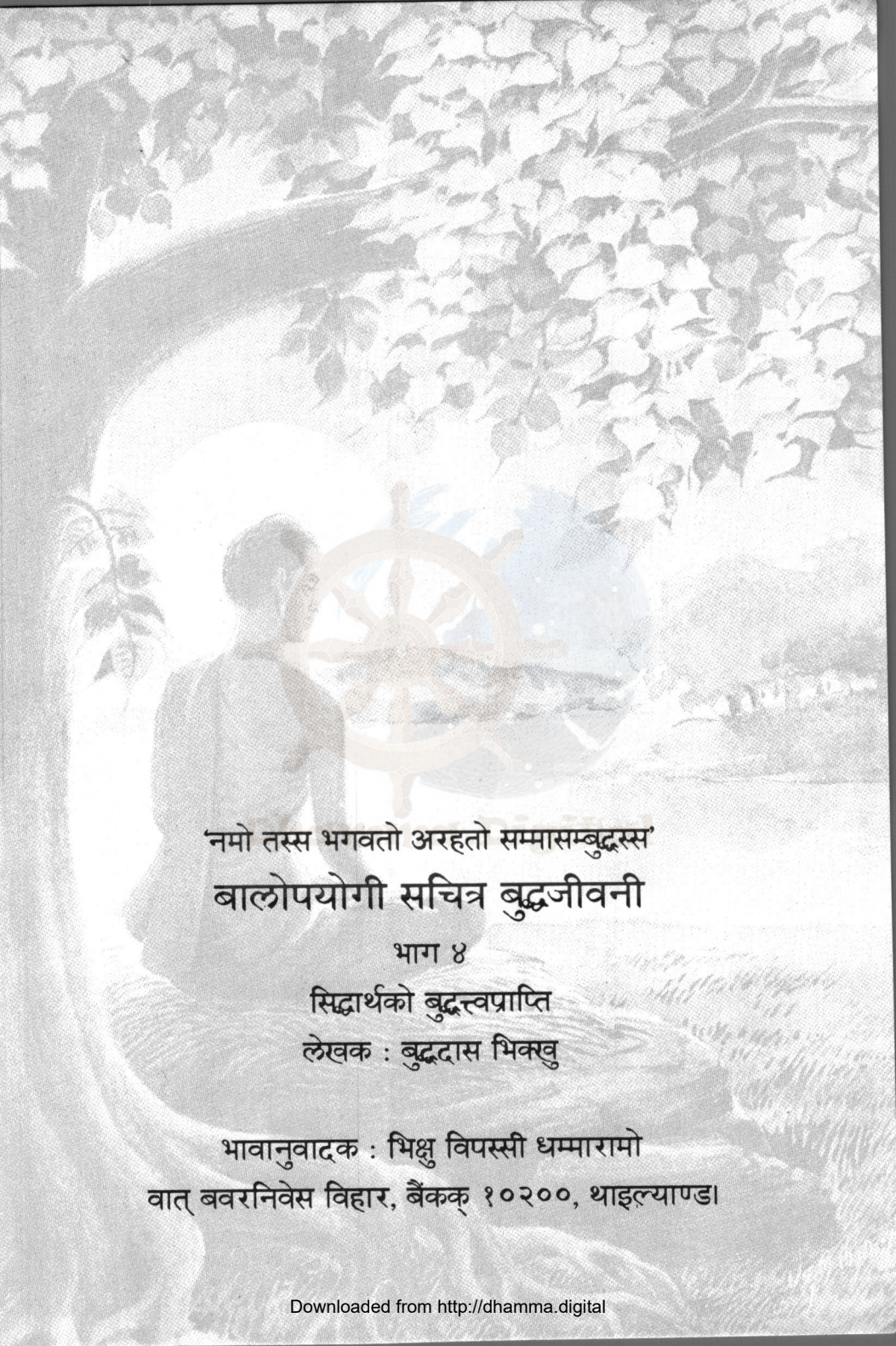
BUDDIST UNIVERSITY PRESS

WAT MAHADHATU, BANGKOK 10200, THAILAND

Tel. 224-8214, 221-8892

FAX. 224-8214

B.E. 2539 (1996)

‘नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स’
बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी

भाग ४

सिद्धार्थको बुद्धत्वप्राप्ति

लेखक : बुद्धदास भिक्षु

भावानुवादक : भिक्षु विपस्सी धम्मारागो
वात् बवरनिवेस विहार, बैकक् १०२००, थाइल्याण्ड।

छन्दक सिद्धार्थको वस्त्राभरण तथा कण्ठक घोडा लिएर कपिलवस्तु फर्क्यो। भिक्षु सिद्धार्थ अनोमा नदी नजिकै ६ दिनसम्म अनुप्रिय नामको आँपको घारीमा बस्नुभयो। त्यसपछि वहाँ दक्षिणतिर लाग्नुभई सोझै मगधको राजधानी राजगृह नगरमा पुग्नुभयो। वहाँ बिहान सबेरै राजगृह नगरको छेउको नदीमा स्नान गरिसकेपछि अरू प्रव्रजितहरू जस्तै नै वहाँ पनि भिक्षाटनको लागि नगरमा जानुभयो। नगरवासीहरूले वहाँमा सर्वसाधारण प्रव्रजितमा भन्दा भिन्नै लक्षणहरू भएको देखे। त्यसो हुनाले पाए जति सबभन्दा असल असल खानेकुराहरू वहाँलाई दान दिन ल्याए।

छाक पुग्नेगरि भिक्षा पाइसकेपछि भिक्षु सिद्धार्थ भोजन गर्नको लागि राजगृह नगरबाट निस्की पाण्डव पर्वतमा जानुभयो। त्यसबेला नगरवासीहरूमा सिद्धार्थको बारेमा यस्तो हल्ला-खल्ला मच्यो- “वहाँको स्वभाव सर्वसाधारण प्रव्रजितको भन्दा भिन्न छ। वहाँ सौन्दर्यमा अनुपम र उच्च स्वभावले युक्त हुनुहुन्छ।” त्यहाँका राजा बिम्बिसारले यो कुरा सुनेर एकजना राजपुरुषबाट पत्ता लगाउनुभयो- “सिद्धार्थ कपिलवस्तुका राजसिंहासनका हकदार हुनुहुन्छ। तर ज्ञानको खोजीको लागि भिक्षु हुनुभएको हो।”

राजा बिम्बिसार सिद्धार्थलाई भेट्न पाण्डव पर्वतमा जानुभयो। अनि भिक्षु सिद्धार्थलाई वहाँले आफ्नो राजकाजमा बस्नको लागि आग्रह गर्नुभयो। तर वहाँले मन्जुर गर्नुनभएकोले प्रव्रजित नै भएर पनि दरबारमा बस्न आग्रह गर्नुभयो। ज्ञानको खोजीका लागि सुविधा हुनेगरि भिक्षान्न तथा अन्य कुराहरू चढाउने प्रस्ताव पनि राख्नुभयो। तर वहाँले स्वीकार्नु भएन। अनि बिम्बिसार राजाले अनुरोध गर्नुभयो- “त्यसो भए यहाँले ज्ञान पाईसक्नुभएपछि सर्वप्रथम राजगृह नगरमा आई म राजा तथा मेरा प्रजालाई दर्शन दिनुहोस्।” यो कुरो वहाँले स्वीकार गर्नुभयो।

Dhamma.Digital

भोलिपल्ट भिक्षु सिद्धार्थ राजगृह नगरबाट निस्कनुभई विभिन्न मतका सन्न्यासीहरू बस्ने डाँडातिर लाग्नुभयो। बाटोमा वहाँले शहरतिर लर्गिँदै गरिएका भेडा बाखाको ठूलो बथान देख्नुभयो। त्यसमा एउटा कलिलो पाठोको खुट्टामा घाउ लागेर रगत निस्केको थियो। त्यो पाठो खोच्याउँदै बथानलाई पछ्याउँदै थियो। माउ भेडी अति दया र पीडापूर्वक आफ्नो त्यो स्यानो पाठोलाई छिन छिनमा फर्केर हेर्दै गइरहेको थियो। यो देखेर सिद्धार्थको हृदय करुणाले भरियो।

भिक्षु सिद्धार्थ त्यो स्यानो पाठोलाई बोकी मल्टै भेडाको बथानलाई पछ्याउनुभयो। वहाँले गोठालाहरूसँग सोध्नुभयो- “दिनभरि घाँस चराएर साँझ गोठमा लैजानुको सद्दा यस्तो मध्यान्ह समयमा यो बथानलाई यसरी कहाँ लग्दैछौ?” गोठालाहरूले बिन्ती गरे- “राजाको हुकुम मुताबिक हामीले भेडा तथा बाख्रा एक-एकशय गरि दिनहुँ नगरमा पुर्‍याउनु पर्छ। यसबाट राजा ठूलो पूजा गर्नुहुन्छ।” अनि वहाँले, ‘तिमीहरूसँग म पनि आउनेछु।’ भन्नुभई त्यो पाठोलाई बोकेर नै बथानको पछिपछि लाग्नुभयो।

हरेक क्षण आफ्नो मृत्युको नजिक गईरहेका ती पशुहरूको बथानका साथ भिक्षु सिद्धार्थ राजगृह नगर पुग्नुभयो। वहाँ ठूलो पूजा गरिन लागेको त्यो ठाउँ राजप्राङ्गणमा नै जानुभयो। राजा त्यहाँ विभिन्न देवी-देवताहरूको स्तुतिपाठ गरिरहेका ब्राह्मणहरूका साथ बसिरहनुभएको थियो। यज्ञकुण्डमा आगो पनि बालिसकिएको थियो। ब्राह्मण पुरोहितहरू ती भर्खर ल्याइपुऱ्याइएका पशुहरूलाई बाँधी यूपमा राखी काट्न तयार थिए। सर्वप्रथम प्रधान पुरोहितले बलीलाई काट्न खुकुरी उठाउँदा भिक्षु सिद्धार्थले तुरन्त अगाडि सरेर उसलाई रोक्नुभयो।

भिक्षु सिद्धार्थले बडो प्रिय तथा शिष्ट ढंगले राजा बिम्बिसारलाई
 भन्नुभयो- “महाराज! पुरोहितलाई विचरो प्राणीको ज्यान लिन
 नदिनुहोस्!” सभासदलाई अत्यधिक प्रभावित हुनेगरि सम्झाउँदै भन्नुभयो-
 “भेला भएका सबैलाई थाहा भएकै कुरो हो। जीवन कति आश्चर्यजनक
 छ। यसलाई नाश भने जो कसैले पनि गर्न सकिन्छ। तर सद्य पार्न भने
 सकिन्ना।” वहाँले अझ भन्नुभयो- “मानिसहरू जस्तै नै हरेक प्राणी
 आफ्नो जीवनलाई माया गर्छ। मरण देखी सबैजना डराउँछन्।
 आफैजस्ता प्राणीहरूको जीवन मानिसहरू किन बलपूर्वक लुट्दछन्?”

भिक्षु सिद्धार्थले अगाडि भन्नुभयो- “यदि मानिसले दया करुणा पाउन चाहन्छ भने पहिले उ आफै दयावान् र करुणावान् हुनुपर्दछ। यदि उसले हिंसा गर्‍यो भने बदलाको रूपमा उसको पनि प्राण हरण हुने कुरो संसारकै नियम हो।” वहाँले ठोकेर भन्नुभयो- “यदि हामी सुख चाहन्छौं भने अरू प्रणीहरूलाई दुःख दिनुहुँदैन। चाहे त्यो स्यानोभन्दा स्यानो नै किन नहोस। जुन व्यक्तिले दुःख दर्दको बिउ रोपेको छ; त्यसलाई उस्तै प्रकारको फल आउने कुरोमा पनि शङ्का नै मान्नु पर्दैन।”

भिक्षु सिद्धार्थले त्यो पूजा यज्ञमा भेला भएका राजा सहित सन्न्यासी, ब्राह्मण, पुरोहित र नागरिकहरूलाई नरम तथा करुणाले भरिएको मनले तर जोडदारपूर्वक सम्झाउनुभयो। अनि राजा बिम्बिसारले फेरि एकचोटि भिक्षु सिद्धार्थलाई आफ्नो राज्यमा बसी जनतालाई दया करुणाको उपदेश दिएर बस्नुहुन प्रार्थना गर्नुभयो। भिक्षु सिद्धार्थले राजालाई सद्भावनाको लागि धन्यवाद दिनुभयो। चाहेको ज्ञान पाई नसकेकोले त्यहाँ बस्ने कुरो भने अस्वीकार गरि भ्रमणमा जानको लागि राजासित बिदा लिनुभयो।

Dhamma.Digital

यसपटक भिक्षु सिद्धार्थ राजगृह नगरबाट निस्कनुभई त्यसबेलाका नाना सिद्धान्तवादी अनेक आचार्यहरू मध्येमा प्रसिद्ध कालाम गोत्रका आलार तपस्वीकहाँ जानुभयो। वहाँले त्यहाँ सम्पूर्ण सिद्धान्त तथा साधनाहरूमा गुरु समान योग्यता हासिल गर्नुभयो। वहाँ शिष्यमा हुनुपर्ने सम्पूर्ण गुणले युक्त हुनुभएकोले आचार्यका अति प्रियपात्र हुनुभयो।

एकदिन आचार्य आलार कालाम तपस्वीले सिद्धार्थलाई भन्नुभयो-
 “अब मैले जाने जति नै सबै कुरा तपाईंले पनि जान्नुभयो, बुझ्नुभयो।
 यो सिद्धान्तलाई तपाईंले पनि सिकाउन सक्नुहुन्छ। हामी दुईजनाका
 बीचमा ज्ञानका बारे कुनै फरक रहेन। म तथा तपाईं मिलेर
 शिष्यहरूलाई सिकाऔं।” अनि भिक्षु सिद्धार्थले सोध्नुभयो- “के अब
 गुरुसँग मलाई सिकाउने केहीकुरो बाँकी रहेन र? के तपाईं मलाई रोग,
 मृत्यु, आदिमाथि विजय पाउने तरिका बताउन सक्नुहुन्छ?” आलार
 तपस्वीले सकिदैन भनी जवाफ दिनुभयो। किन भने वहाँले आफूसँग
 भएका सबै ज्ञान त सिकाइ नै सक्नुभएको थियो।

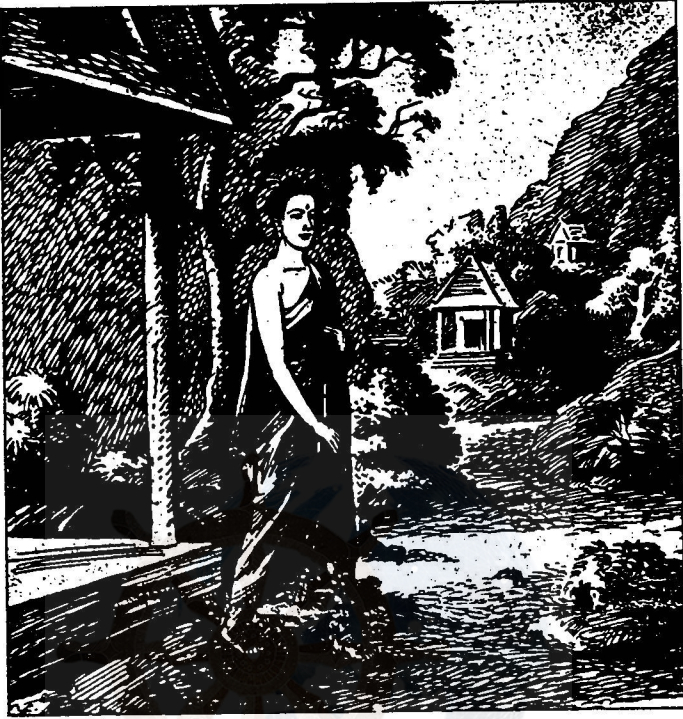

आलार कालाम तपस्वीबाट भिक्षु सिद्धार्थले चित्त शान्तगरि इहलोक तथा परलोकमा रहेका कुनै कुराको चाल नपाइने अवस्थाको ध्यान सिकिसकनुभएको थियो। वहाँको मन त्यसमा लागेको पनि थियो। तर त्यो ज्ञान जन्म, जरा, व्याधि र मरण आदि जीवनका समस्याको पूर्णसमाधान दिन समर्थ थिएन। जुन वहाँले खोजी गर्दै हुनुहुन्थ्यो। त्यसो हुनाले वहाँ आलार कालाम तपस्वीको त्यो आश्रमबाट बिदा लिएर विभिन्न ठाउँहरूमा भ्रमण गर्दै झन माथिल्लो ज्ञानको खोजीमा लाग्नुभयो।

Dhamma.Digital

जाँदा जाँदा भिक्षु सिद्धार्थले दर्शनाचार्य उदक रामपुत्रको बारेमा सूचना पाउनुभयो। उदकरामपुत्र चित्तको बारेमा उच्चज्ञानी हुनुहुन्थ्यो। त्यसैले सिद्धार्थले उनका शिष्यत्वमा बसी पूरा उत्साह एवं मेहनतपूर्वक अध्ययन तथा अभ्यास गर्नुभयो। सिद्धार्थले यहाँ पनि गुरुसमान योग्यता हासिल गर्नुभयो। वहाँको ज्ञान तथा योग्यता देखी गुरु उदक रामपुत्र सन्तुष्ट हुनुभयो। अन्तमा वहाँले पनि भिक्षु सिद्धार्थलाई त्यही आश्रममै शिष्यहरूलाई सिकाई बस्नुहुन आग्रह गर्नुभयो।

भिक्षु सिद्धार्थ उदक तपस्वीबाट प्राप्त ज्ञानबाट पनि सन्तुष्ट हुनुभएना यो ज्ञान आलार कालामको भन्दा उच्च थियो। यसले चित्तलाई शान्त पार्दा बाहिरी अनुभव मात्र नहुने होइन; “आफू जीवित छ, कि छैन”; भन्ने कुरोको अनुभव समेत नभएको अवस्थामा पुगिन्छ। तर यति भइसकदा पनि वहाँले चाहनुभएको जीवनका समस्या सुल्झाउने ज्ञान पाउनुभएना त्यसो हुनाले वहाँ त्यहाँबाट पनि बिदाबाजी लिएर हिँड्नुभयो। यसपटक वहाँले निर्णय गर्नुभयो- “अब विभिन्न गुरुहरूलाई छोडेर आफ्नै बुद्धि र विचारले तथा आफ्नो मेहनतले नै ज्ञानको खोजी गर्नेछु।”

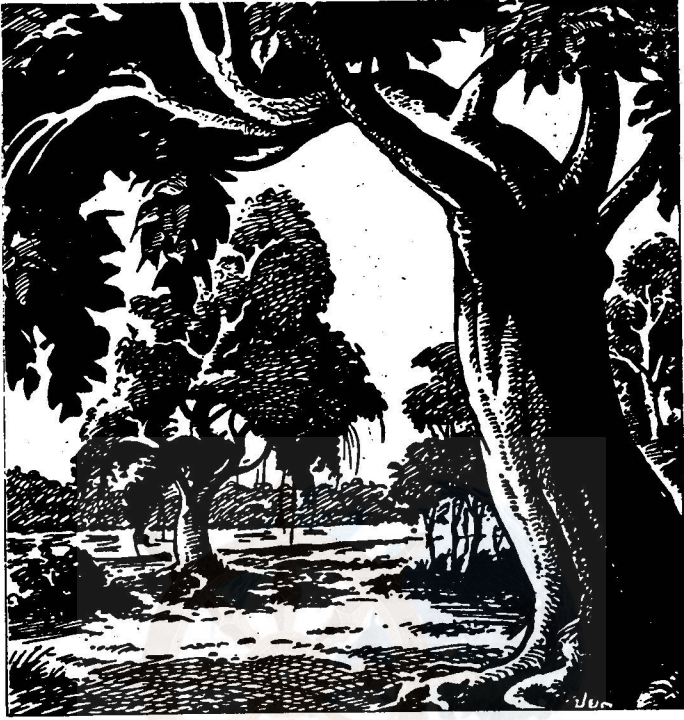
Dhamma.Digital

त्यसबेलाका धार्मिक जनतामा एउटा यस्तो विश्वास थियो-
“घरबार त्यागेर सन्न्यस्त भएकाहरू निराहार बसेर तथा अरू विभिन्न
तरिकाहरूद्वारा आफ्नो शरीरलाई दुःख दिएमा आफूहरू देवलोकमा
अमर भई सुख भोग्न पाइन्छ।” उनीहरू सोच्दथे- “यो लोकमा जति दुःख
भोगिन्छ त्यति नै परलोकमा बढी सुख भोग्न पाइन्छ।” त्यसो हुनाले
धर्ममा लाग्नेहरू विभिन्न तरिकाद्वारा शरीरलाई दुःख दिई कठोर
तपस्या गर्दथे।

Dhamma.Digital

यस्ता ब्रतधारीहरूमध्ये कोही कोही आफ्नो आहारको मात्रा क्रमशः घटाउँदै पूरा निराहार बस्ने अभ्यास गर्दथे। शरीर दुब्ला भई हाड छालामात्र बाँकी हुन्थे। कोही कोही एउटामात्र खुट्टाको भरमा उभिई रहन्थे। कोही कोही सधैं हात माथि उठाई राख्दथे। कोही कोही रूखमा झुन्डिएर बस्दथे। कोही कोही कहिल्यै हात नखोलिकन मुठी पारि राख्दथे। कोही कोही हक्केला नै छिचोल्नेगरि नङ् बढाएर राख्दथे। कोही कोही फ्लामका काँडाहरूमाथि सुत्दथे।

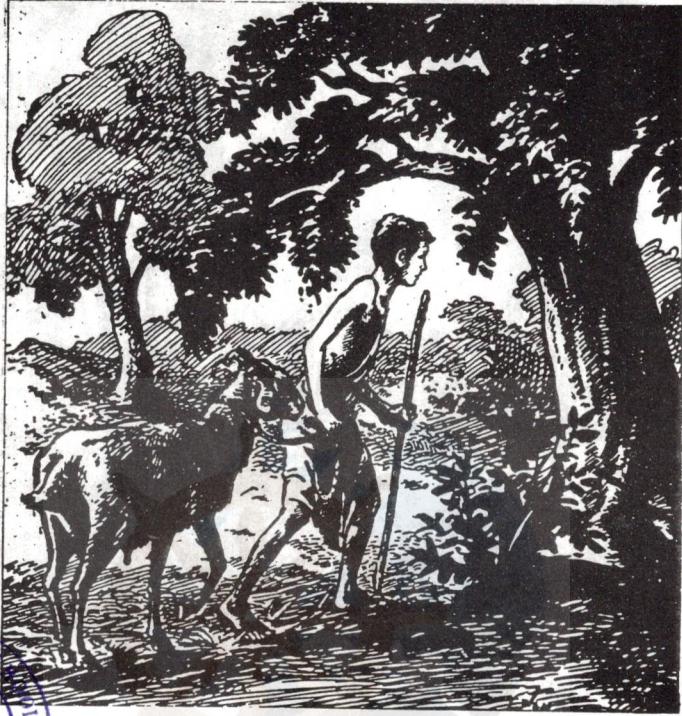
भिक्षु सिद्धार्थले पनि तिनीहरूले जस्तै विभिन्न तरिकाबाट शरीरलाई दुःख दिनमा लाग्नुभयो। वहाँले विचार गर्नुभयो-“यदि शरीरलाई दुःख दिई तपस्या गरेको अवस्थामा पक्कै पनि ज्ञान पाउन सकिन्छ होला। उरुवेलमा वहाँले एउटा शान्त र समथर तथा जङ्गल सहितको ठाउँ देख्नुभयो। यहाँ खूब शीतल र साङ्ग्लो पानी भएको नदी कलकल स्वर गर्दै बग्दथ्यो। स्नानादि गर्नका लागि घाट एवं भिक्षाटनको लागि गाऊँ पनि नजिक थियो। वहाँले त्यहीं बसेर अति उच्चस्तरको तपस्या गर्ने निधो गर्नुभयो। अब मानिसहरू वहाँलाई बोधिसत्त्व पनि भन्नथाले। यसको अर्थ बोधिको खोजीमा लागेको व्यक्ति हो।

त्यसबेला पाँचजना व्यक्तिहरू प्रव्रजित भएर बोधिसत्त्वसँग बस्नआए। उनीहरूका नाम कौडिन्य, भद्विय, वप्प, महानाम र अस्सजि थिए । उनीहरू कौडिन्य एकजना बाहेक सिद्धार्थलाई नामकरण गर्ने विद्वान ब्राह्मणहरूका पुत्रहरू हुन्। उनीहरू आफ्ना पिताहरू दिवङ्गत भइसकेका हुनाले उनीहरूका सवामा प्रव्रजित भएका हुन्। कौडिन्य एकजना सिद्धार्थको नामकरण गर्ने बेलाका ब्राह्मण थिए। उनीहरूलाई पञ्च भद्रवर्गीय भनिन्थ्यो। सिद्धार्थलाई तपस्यारत् बेलामा यी पञ्च भद्रवर्गीयहरू मिलेर सेवा गरे। उनीहरू सिद्धार्थले धेरै कठोर तथा महान् त्याग-तपस्या गरेर पाएको ज्ञान सुन्ने आशा गरिबसेका थिए।

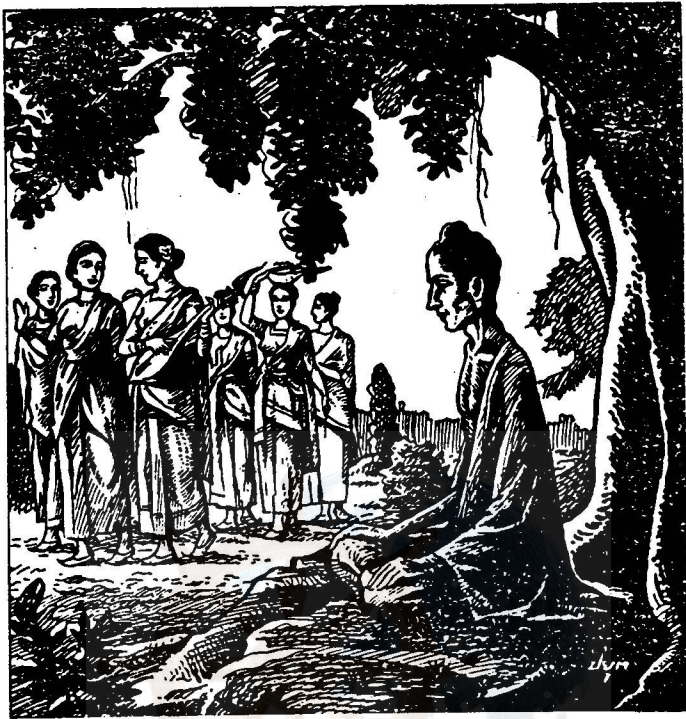

सिद्धार्थले अनेक तरहले कठोर तपस्या गर्नुभयो। वहाँले क्रमशः आहार खानु कम गर्नुभयो। हुँदाहुँदा पूरा अनशन नै बस्नुभयो। वहाँको शरीर अति दुब्लायो। हाड छाला मात्र बाँकी रह्यो। तर पनि हतोत्साहित हुनुभएन। वहाँले आफ्नो तपस्या जारी नै राख्नुभयो। वहाँ धेरै दिनसम्म निराहार बस्नुभएकोले शरीर कमजोर भई बेहोश भई भुइँमा लड्नुभयो। यो घटना अचानक एकजना बालक भेडागोठालोले देख्यो। उसलाई लाग्यो, वहाँ निराहार रहनु भएकोले मरिसक्नुभयो होला। किन भने त्यहाँ वरिपरि आउने जाने सबैले वहाँको कठिन तपस्यालाई देखेका थिए; जुन कि उसले पनि देखेको थियो।

Dhamma.Digital

त्यसो हुनाले त्यो भेडागोठालोले हत्तर पत्तर एउटा लैनू भेडी बोधिसत्त्वको नजिक ल्याई दूध दुहेर बोधिसत्त्व सिद्धार्थलाई खुवायो। जसले गर्दा बोधिसत्त्व सिद्धार्थ होशमा आउनुभयो। केही छिनपछि वहाँ बस्न पनि सक्नुभयो। अनि मात्र वहाँलाई केही सन्चो अनुभव भयो। वहाँले विचारगरि हेर्नुभयो- 'म किन बेहोश भए हुँला? फेरि कसरी होशमा आएको हुँला?' अन्तमा वहाँले निर्णय गर्नुभयो कि यो बालकले मलाई दूध नख्वाएको भए आफू ज्ञान पाउन अगावै मर्नसक्थ्यो।

त्यो बालक भेडागोठालो बोधिसत्त्वलाई निहुरेर अभिवादन गरि दगुडेर आफ्नो भेडाहरूको बथानमा फर्क्यो। आफूले गरेको कामले उसलाई अपार आनन्द लाग्यो। उसले त्यो महान् बोधिसत्त्व तपस्वीलाई दूध चढाएर जीवन बचाएको थियो।

त्यसैदिन सूर्यास्तको बेलामा केही गवैया आइमाईहरू गीत गाउँदै नगरमा जाँदैथिए। त्यो गीतको आशय यस्तो थियो- “वीणाको तार खुकुलो भएमा स्वर आउँदैन। धेरै कस्सियो भने पनि तार नै चुँडिन्छ। मधुरस्वर निकाल्न चाहनेले वीणाको तारलाई ठिक्कसँग कस्नुपर्छ। अनि मात्र मधुरस्वर निस्कन्छ।”

यो गीत सुनेर बोधिसत्त्वको मनमा विचार उठ्यो- “मैले जीवनरूपी तारलाई अति कस्सिने गरि तन्काएको रहेछु। त्यसैले शरीरलाई अत्यन्त कष्ट भयो। आफूले खोजेको सत्य धर्म नपाउँदै झन्डै जीवनको नै अन्त हुनआँटेको थियो। शरीरलाई कष्ट दिई यसरी घोर तपस्या गर्नु त सत्य धर्मको खोजीको लागि उचित मार्ग रहेनछ।” वहाँले निर्णय गर्नुभयो, शरीरलाई कष्ट दिन छोडेर सत्यधर्म खोज्नको लागि चित्तलाई उच्च स्तरमा पुऱ्याउन कोसिस गर्नेछु। तसर्थ वहाँ हरेक दिन बिहान भिक्षाटन जानुभयो। पाइएको अन्नपान सेवन पनि गर्नुभयो।

विस्तारै भिक्षु सिद्धार्थ पहिले जस्तै नै बलिष्ठ हुनुभयो। वहाँ निर्मल तथा स्वच्छ भई पहिले राजदरबारमा बस्दा जस्तै नै फुर्तिलो र छाँटिलो देखिनुभयो। अब वहाँलाई एउटा कुरा के स्पष्ट भयो भने शरीरलाई दुःख दिएर ज्ञान पाउनखोज्नु बालुवाको डोरी बाट्नखोज्नु जस्तै नै हो। तर पञ्च भद्रवर्गीयहरूले यसरी बुझेनन्। शरीरलाई कष्ट दिनु एउटा मात्र उपाय हो भन्ने विश्वास छोड्न सकेनन्। त्यसो हुनाले बोधिसत्त्वले शरीरलाई पोस्नुहुँदा तिनीहरूले ठाने कि वहाँ अब लोभी हुनुभयो। तसर्थ उनीहरू बोधिसत्त्वलाई छोडेर इसिपतन मिगदाय वनमा बस्न गए।

त्यसबेला सुजाता भन्ने एकजना महिला थिइन्। तिनले वर वृक्षलाई भाकल गरिराखेकी थिइन्, “पहिलो गर्भमा नै छोरा पाउँ” भनेर। तिनले चिताए जस्तै नै त्यो भाकल पूरा भएकोले त्यो वरवृक्षलाई खीर चढाउन ल्याइन्। बोधिसत्त्वलाई त्यो वृक्षमुनि बसेको देखी तिनले देवता नै भन्ठानेर खीरले पूजा गरिन्। तिनले यसो पनि भनिन् - “जसरी मेरो इच्छा पूरा भयो; त्यसरी नै हजुरको इच्छा पनि पूरा होस्।” बोधिसत्त्व सिद्धार्थले त्यो तन र मन दुवैका पोषक क्षीर स्वीकार गरि स्मृतिपूर्वक भोजन गर्नुभयो।

Dhamma.Digital

बोधिसत्त्व त्यो दिन नेरञ्जरा नदीमा स्नान गरिसकेपछि त्यसको नजिक रहेको शाल वृक्षको घना जङ्गलमा बस्नुभयो। त्यसपछि वहाँले साँझपख सम्बोधि पाउन कोसिस गर्नको लागि उचितस्थान रोज्नुभयो। बटुवाहरूको आवत-जावत बन्द भएपछि त्यो शाल वृक्षको जङ्गलबाट निस्कनुभयो। बीचबाटोमा सोत्थिय भन्ने ब्राह्मण घँसियाले चढाएको घाँस बिछ्याई वहाँ एउटा पीपल रूखमुनि पूर्वाभिमुख गरि बस्नुभयो।

Dhamma.Digital

त्यहाँ सिद्धार्थले मनमा अधिष्ठान गर्नुभयो- “मेरो शरीरको रगत सुकेर गएता पनि, मासु खतम भई गएता पनि, छाला, नसा तथा हाडहरू मात्र बचेता पनि आफूले खोजेको ज्ञान नपाएसम्म अर्थात् सारा प्राणीहरूलाई जन्म-मरण हुनबाट मुक्त गर्ने विधि पत्ता नलागुन्जेलसम्म यो आसनबाट उठ्दिना”

त्यसपछि भिक्षु सिद्धार्थले आफ्नो चित्तलाई चाहिने विषयमा मात्र लगाई राख्नका लागि तयार पार्नुभयो। साँसारिक विषय वासनाप्रति रहेको आसक्तिलाई मनमा ठाउँ दिनुभएन। बरु वहाँले विचार गर्नुभयो- “दुःखहरू कसरी उत्पन्न हुन्छन्? यी दुःखहरूबाट कसरी मुक्त हुन सकिन्छ?” तर वहाँ भर्खर ३५ वर्षका युवक हुनुभएकोले मनमा मोज-मज्जाहरूको पनि कल्पना आउँथ्यो। आफू दरबारमा छँदा गरिएका मनोरञ्जक तथा रमाइला कुराहरूको सम्झना मनमा बराबर आइरहन्थ्यो।

यी मायामय कल्पनाहरूले सिद्धार्थको मनलाई सांसारिक जीवनमा लोभ उठाइदिन्थ्यो। दरबारमा फर्केर अघि जस्तै नै आरामकासाथ मनोरञ्जन गरि बस्नजाने इच्छा जागेर आउँथ्यो। तर वहाँको सत्य धर्मप्रतिको अधिष्ठान बलियो रहेकोले आफ्नो सारा मानसिक बल लगाई त्यस्ता कल्पनाहरूलाई जित्ने कोसिस गर्नुभयो। अन्ततः वहाँ सम्पूर्ण खराब विचारहरूलाई नाश गर्न सफल हुनुभयो। अनि हावा शान्त भएपछि पोखरीको पानी स्वच्छ निश्चल भए झैं वहाँको मन शान्त तथा स्वच्छ भयो।

एकाग्र, शान्त र समाधिस्थ भिक्षु सिद्धार्थले मनमनै जीवनका सम्पूर्ण गतिविधिलाई नियाल्नुभयो। यसले वहाँ जन्म-जन्मान्तरका कुरा सम्झनसक्ने हुनुभयो। यस्तो ज्ञानलाई 'पुब्बे निवासानुस्सति जाण' भनिन्छ। आफ्नो प्रबल ज्ञानबाट अझ विचार गर्नुहुँदा वहाँले "कुन प्रकारका प्राणीहरू जन्मेर मर्छन्; तथा आफ्नो कर्म अनुसार पुनर्जन्म हुन्छन्?" भन्ने कुरा थाहा पाउनुभयो। वहाँले देवताहरूको जस्तै अबाध रूपले देख्नसक्ने 'दिव्यचक्षु' ज्ञानद्वारा देख्नुभयो- 'आआफ्ना कर्मको कारणले केही प्राणीहरू असल, सुखी, तथा केही दुःखी भई जन्मन्छन्।'

अन्तमा वहाँले “मनुष्य सहित अन्य प्राणीहरू जन्म मरणको भुमरीमा पर्नाको मूल कारण मोह तथा मायामय सुखप्रतिको आसक्ति नै हो। यस्तो दुःखको जालबाट मुक्त हुने इच्छा छ भने हामीले सम्पूर्ण तृष्णा निरोध गर्नुपर्दछ।” भन्ने कुरा आश्रवक्षय ज्ञानबाट स्पष्ट थाहा पाउनुभयो। वहाँ तृष्णा क्लेशबाट विमुक्त हुनुभयो। वहाँले दुःखहरू कसरी उत्पन्न तथा निरोध हुन्छन् भन्ने समेत ज्ञान पाउनुभयो। यसप्रकार वैशाख पूर्णिमाको जुनेली रातमा सम्यक् सम्बोधि ज्ञान लाभ गर्नुभई ३५ वर्षका भिक्षु सिद्धार्थ बुद्ध हुनुभयो। सम्यक् सम्बुद्ध हुनुभयो।

